

Раскрыто понятие «профессиональное здоровье». Дана характеристика роли тренинговых технологий в образовании специалистов экономических специальностей. Определены цель, задачи и результат дисциплины «Менеджмент профессионального здоровья». Проанализировано понятие «здоровьесберегающая компетенция», которое есть в перечне современных ключевых компетенций.

Ключевые слова: здоровье, профессиональное здоровье, тренинговые технологии, здоровьесберегающие компетенции.

Burlakov I. A.

Training technologies in shaping the professional management skills as an innovative health education component specialists economic specialties

In the article the concept of "occupational health". The characteristic of the role of technology in education training specialists economics. Defined goals, objectives and results of the discipline "Management of occupational health". Analyzes the concept of "health-saving competence", which is in the list of modern core competencies.

Key words: health, occupational health, training technologies, a health-saving competences.

Бурлакова Ірина Анатоліївна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри управління банківською безпекою Інституту магістерської та післядипломної освіти Університету банківської справи Національного банку України.

УДК 331.102.344:316.42

М. В. Луцик

ФАКТОРИ ФОРМУВАННЯ ЗАПАСІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ РЕСУРСІВ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

Уперше в науковій літературі запропоновано введення терміна «запаси інтелектуальних ресурсів», проаналізовано на основі звітів Всесвітнього економічного форуму таких показників, як: індекс конкурентоспроможності України в період 2006–2013 рр. у порівнянні з іншими країнами; наведено складові індексу конкурентоспроможності України 2013–2014 рр. та їх порівняння з іншими країнами.

Ключові слова: запаси інтелектуальних ресурсів, соціально-економічна система, інноваційний розвиток, інтелект людини, конкурентоспроможність.

Постановка проблеми. Фактори формування запасів інтелектуальних ресурсів соціально-економічних систем набувають особливого значення для економічної теорії і господарської практики. Незважаючи на ґрунтові до-

---

© М. В. Луцик, 2014

слідження теорії, методології та механізму відтворення інтелектуальних ресурсів, пошук та вимірювання показників, які спроможні ілюструвати стан накопичення інтелектуального ресурсу в Україні, аналіз кількісних і якісних характеристик цього ресурсу і виявлення на цій основі перешкод, що спричиняють відтік цього потенціалу, враховуючи можливості їх вирішення вітчизняними і зарубіжними вченими, низка питань концептуального характеру ще потребує значної уваги дослідників. Насамперед, це стосується наукових поглядів щодо запасів інтелектуальних ресурсів національного господарства, пошуку соціальних індикаторів забезпечення розвитку інтелектуальних ресурсів української держави та трансформації національного господарства.

Запаси інтелектуальних ресурсів, на нашу думку – це невикористаний досвід, не реалізовані знання людини у тій чи іншій сфері своєї діяльності, тобто особистість не повністю розкрила свої навички та уміння впродовж свого життя і потребує реалізації.

Аналізуючи індикативні показники конкурентоспроможності країн, розглянемо найбільш цікаві моменти індексу глобальної конкурентоспроможності, який щорічно з 2004 року складається Всесвітнім економічним форумом (World Economic Forum). Результати цього річного звіту свідчать: наша країна за останній рік у рейтингу глобальної конкурентоспроможності втратила 11 позицій, з 73 до 84, отримавши показник 4,05 бала із 7 можливих. Аналогічну динаміку втрати 11 позицій продемонстрували Уругвай, Єгипет, Гана і Бенін. Трійка лідерів не змінилася з попереднім роком, адже Швейцарія, Сінгапур і Фінляндія продовжують утримувати 1-ше, 2-ге та 3-тє місце, а найгірший показник дістався центральноафриканській країні – Чад.

Виходячи зі суттєвої втрати позицій у рейтингу, варто розглянути динаміку показників, які отримувала Україна з 2006 року – першого року проведених досліджень в Україні. Для порівняння оберемо найбільш цікаві для нас країни, а саме: Росію – найбільшого торговельного партнера, Кіпр – найбільшого інвестора, та країну, в яку прямують понад 80% інвестицій українських компаній, Грузію – вдалий приклад проведення реформ у колишній республіці СРСР, Естонію – члена ЄС, також колишню державу Союзу, і Китай – найбільш динамічний ринок світу (рис. 1).

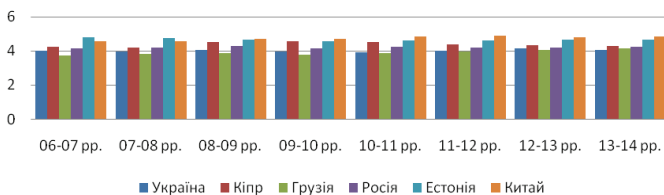

Рис. 1. Динаміка показника індексу конкурентоспроможності у 2006–2013 рр.

Джерело. За матеріалами World Economic Forum

Як бачимо, в різні періоди держави переживали ріст і падіння індексів, наша країна впродовж 7 років, попередньо продемонструвавши хвилю росту, продемонструвала падіння, та закріпилася майже на тому ж самому рівні, що й у 2006 році – 4,05 проти 4,03. В той час, як Грузія суттєво поліпшила власні показники, а в Китаю практично не було зафіксовано регресії наша динаміка в порівнянні з 2006 роком покращень не зазнає.

Наступна інтерактивна діаграма відображає стан розвитку кожної з 12 основних сфер життя нашої держави, за отриманим індексом розвитку. З людським потенціалом у нас не поганий стан справ – здоров'я населення та початкова освіта, вища освіта і підготовка займають лідируючі позиції, великі обсяги ринку забезпечені розміром держави, чисельністю населення та споживанням товарів і послуг. Гірше з інфраструктурою, технологіями, фінансами та бізнесом, а найгірше з упровадженням інновацій та управлінською сферою.

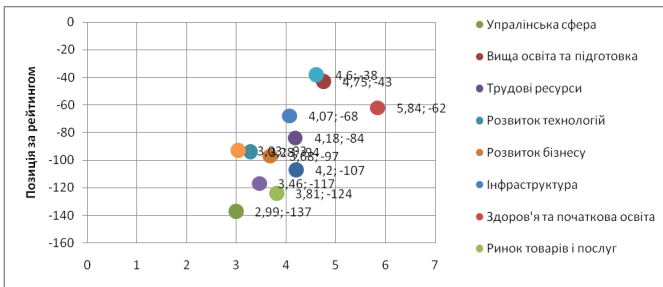

Рис. 2. Складові індексу конкурентоспроможності України у 2013–2014 рр.

Джерело. За матеріалами World Economic Forum

Показники індексів основної групи дванадцятьох критеріїв у Грузії та Росії, а також у групі виробничоорієнтованих країн світу, до якої належить Україна, відтворює графік на рис. 3.

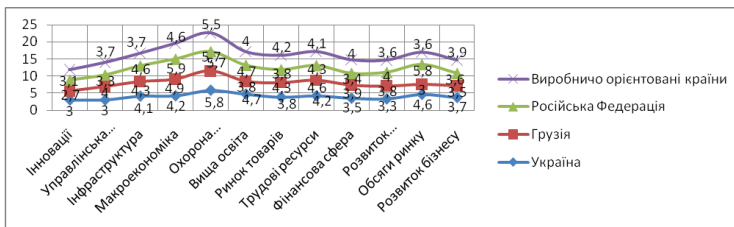

Рис. 3. Порівняння показників складових індексу конкурентоспроможності у 2013–2014 рр.

Джерело. За матеріалами World Economic Forum

З усіх показників, ми отримали лідерство, лише у здоров'ї та початковій освіті, а серед категорії 31 виробничо-орієнтованих держав в нас більші обсяги ринку, краща якість вищої освіти та підготовки, трудовий потенціал та інфраструктура. Якісні зміни у Грузії забезпечили їй лідерство серед ринку товарів та послуг, управлінської сфери, ринку праці (трудові ресурси). Наведені нижче результати дають нам змогу сформувати цілісну картину про рівень розвитку в найбільш важливих сферах життя суспільства та стану економіки, вплив факторів на розвиток цілих галузей та місце України серед країн світу.

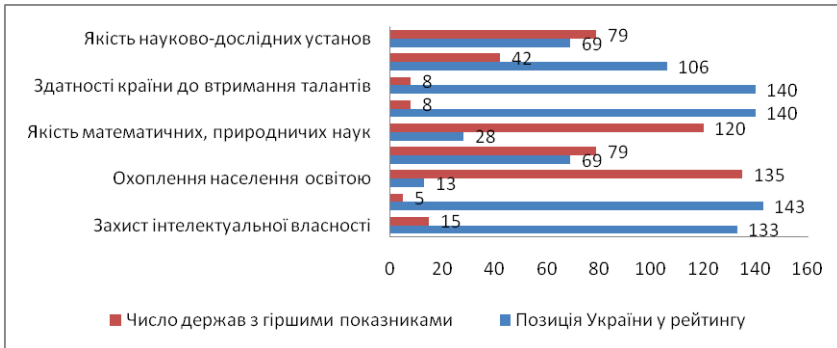

Рис. 4. Рейтинг України зі 148-ми країн світу, за окремими складовими індексу конкурентоспроможності у 2013–2014 рр.

Джерело. За матеріалами World Economic Forum

Найгірші показники належать захисту матеріальних та інтелектуальних прав власності. Найкращий стан справ в нашій країні з охопленням населення освітою, якості викладання природничих та математичних наук. З часом якість освітніх послуг та рівень вітчизняної науки помітно падає, дана тенденція зумовлена відсутністю впровадження наукоємних технологій у виробництво та фінансування науки на належному рівні. Проведений аналіз на основі індексів глобальної конкурентоспроможності свідчить про згубний вплив управлінської сфери на розвиток бізнесу та залучення інвестицій, регресуючи процеси у якості надання освітніх послуг та рівня розвитку науки, незначне використання передових інноваційних розробок у виробництві, незахищеність майнових та інтелектуальних прав власності, відплив висококваліфікованих кадрів. Забезпечення розвитку інтелектуальних ресурсів Української держави та трансформації національного господарства відбувається через систему соціальних інститутів: культура, школа, політика, правові інститути, соціальні стандарти, рівень розвитку світового співтовариства, економічне середовище, вища освіта, наука, релігія та сім'я (рис. 5).

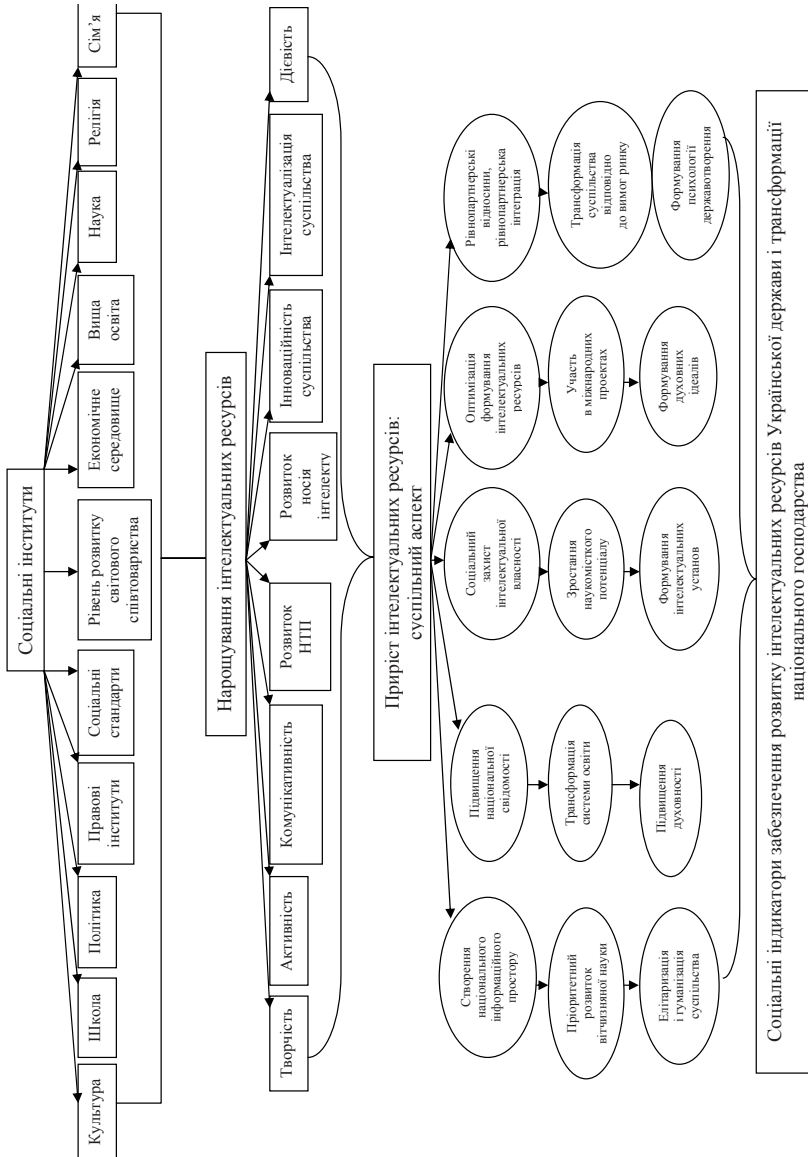

Рис. 5. Фактори формування запасів інтелектуальних ресурсів соціально-економічних систем
 Джерело: розроблено автором

Саме через наведені інститути відбувається нарощування інтелектуальних ресурсів ось яким шляхом:

- Створення національного інформаційного простору. Національний інформаційний простір – надзвичайно важливе політичне поняття, яке у вартісній шкалі соціальних цінностей можна поставити на друге місце після державної незалежності. М. Яковенко пише: «Інформаційний простір можна визначити як домінуючу складову сучасного простору культури, що визначає рівень, характер і спрямованість культурного розвитку та зумовлює її провідні елементи: наукові, духовні, естетичні» [1, с. 26]. Інформаційне сприйняття оточуючого середовища і самого себе як суб'єкта інформаційних відносин безпосередньо пов'язане з людською свідомістю. Генезис людської свідомості є предметом нескінченних наукових дискусій, тут багато суб'єктивних і прагматичних трактувань [2, с. 45].

- Пріоритетний розвиток вітчизняної освіти – нинішній рівень освіти в Україні не дає їй змоги повною мірою виконувати функцію ключового ресурсу соціально-економічного розвитку держави і підвищення добробуту громадян. Залишається низькою престижність освіти і науки в суспільстві. Не повністю задовольняє потреби населення мережа дошкільних і позашкільних навчальних закладів, стан їх навчально-матеріальної бази тощо.

- Елітаризація і гуманізація суспільства – еліта це ядро нації, саме суспільний інтелект є рушійною силою розвитку, а національна еліта – його основним продуцентом, яка детермінує поширення і творення знань, ідей, досвіду, збереження духовності, мови, звичаїв, інтеграції у світовий простір, як чинники розвитку нації. Потрібно відроджувати соціальний механізм формування еліти як інтелектуально-духовного ядра нації, як основи її консолідації та розвитку.

- Підвищення національної свідомості – національна свідомість є інтегральним показником усвідомлення історичного досвіду та суспільного інтересу – чинників, що відіграють вирішальну роль у процесі самоорганізації людей у переломні моменти буття.

Людина лише тоді стає активним членом суспільства, коли добре знає, хто вона, й якого роду, коли справді знає свій народ, його історичну долю, його шлях в історичному житті, його природжену національну вдачу, здібності, хист; коли знає, що народ має вічно цінне і що тимчасове, поверхове; коли безпосередньо відчуває всією душею й розуміє свою органічну належність до свого народу.

- Трансформація системи освіти – це спроба інтегруватися у міжнародне економічне середовище та адаптація системи освіти до соціально-економічних і технологічних змін, спричинених глобалізаційними процесами, підвищення конкурентоспроможності навчальних закладів, освіти і знань на

світових ринках, проведення інноваційних змін у сфері виробництва, обміну та споживання знань.

- Підвищення духовності – це інтегральний фактор розвитку національної ідеї, який об'єднує освіту, культуру і науку та соціальну активність в єдину цілісну систему розвитку України на базі духовно-інтелектуального потенціалу народу як рушійної сили поступу. Духовність не зводиться до інтелектуальності, ідеальності, звернення розуму до етики, чистої моралі або аскетизму. Духовною є діяльність людини, завдяки якій стан людства його власними зусиллями підноситься на більш високий ступінь проявів;

- Соціальний захист інтелектуальної власності – важливе значення забезпечення правової охорони інтелектуальної власності для розвитку України зумовлене винятковою роллю інтелектуального капіталу в становленні світової економіки XXI століття, що базується на знаннях. У ст. 41 Конституції України проголошується право кожного громадянина «володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності».

- Зростання наукомісткого потенціалу – за дослідженнями В. Іноземцева, сьогодні у розвинутих країнах не менше 40% персоналу складають інтелектуальні працівники. Американські менеджери при виборі довгострокових партнерів, вважають що інтелектуальний капітал організації повинен складати не менше 40% у загальній структурі капіталу. Тільки тоді підприємство вважається перспективним [3]. За останні десять років в Україні (з 2003 р. по 2012 р.) кількість аспірантур зменшилась на 0,6 % (з 524 до 521), докторантур зросла – на 1,9% (з 266 до 271), кількість бажаючих отримати певний науковий ступінь серед аспірантів зменшилась – на 1,6 % (з 34 192 до 33 640 осіб), а кількість докторантів зросла – на 11,2% (з 1 631 до 1 814 осіб). Отже, в Україні за останні роки здійснюється активна підготовка наукових кадрів, але проблемою є не можливість використовувати свій інтелектуальний потенціал на виробництві, оскільки впровадження наукових розробок потребує значних обсягів інвестицій, тому і чисельність зацікавлених осіб, які бажають отримати науковий ступінь кандидата наук зменшилась, оскільки деякі з них не бачать перспективи своєї інтелектуальної реалізації у майбутньому.

- Формування інтелектуальних установ – становлення інституту інтелектуальної власності в Україні пов'язане з функціонуванням Державного департаменту інтелектуальної власності, Українського інституту промислової власності, Українського агентства з авторських та суміжних прав, Інститут інтелектуальної власності та права, державного підприємства «Інтелзахист», а також громадських організацій, як Всеукраїнська асоціація інтелектуальної власності, Всеукраїнська асоціація патентних повірених, Всеукраїнська асоціація авторських і суміжних прав, Товариство винахідників і раціоналізаторів

України, Українська асоціація власників товарних знаків України і т. ін., які займаються питаннями розвитку саме інституту інтелектуальної власності.

- Оптимізація формування інтелектуальних ресурсів – оптимізація формування ІР підприємства є визначальним чинником забезпечення його конкурентоспроможності та виживання на ринку у певній перспективі. Перспективи подальших наукових розвідок мають передбачати дослідження впливу специфічних особливостей діяльності окремих підприємств на формування механізмів оптимізації їх ресурсного потенціалу, підвищення конкурентного статусу.

- Участь в міжнародних проектах – в контексті глобальної економічної та фінансової кризи та її негативного впливу на становище української економіки зростає важливість міжнародного фінансового співробітництва України, особливо з групою Світового банку, що забезпечує Україні сталий економічний розвиток та підвищує конкурентоспроможність економіки, реформування державних фінансів та державного управління, поліпшення державних послуг у сфері охорони здоров'я та освіти.

- Формування духовних ідеалів – поняття духовності належить до найбільш загальних характеристик людини та її життя. Духовність – це певний ідеал, до якого прагне людина та все суспільство в процесі самовдосконалення. Становлення світоглядної свідомості людини нерозривно пов'язане з формуванням її духовного світу, із ступенем культурного розвитку. Так, А.М. Богуш зазначає, що духовність – це «своєрідний інтелектуально-чуттєвий, емоційний стан особистості, що протікає на позитивному тлі поведінки і діяльності людини, і характеризує її як цілісну особу» [4, с. 7].

- Рівнопартнерські відносини, рівнопартнерська інтеграція – духовно-інтелектуальний супровід це основа повноцінного функціонування єдиного інформаційного простору уярмленого народу, відновлення його рівноправних зв'язків з світовою громадськістю, рівнопартнерська інтеграція у розвинене світове товариство з якнайменшими ризиками втратити свою національну тотожність, зрештою створення духовно-інформаційного комфортного середовища для консолідації українського народу, збільшення його суспільної активності, інтелекту і набуття ознак світової модерної нації.

- Трансформація суспільства відповідно до вимог ринку – трансформація соціальної структури суспільства полягає в побудові якісно нової соціальної структури суспільства, зміна структур у політичній та державній системах, побудова демократичних відносин у суспільстві з метою розбудови громадянського суспільства, введення багатопартійної системи, зміна соціальних зв'язків між класами. Усі ці процеси є взаємопов'язаними і кожний провокує появу іншого та знаходять своє розкриття у соціологічній парадигмі.

• Формування психології державотворення – В. Липинський стверджував, що українська інтелігенція не бачила себе в ролі державо творця, а ідею держави, збудованої якимись іншими українськими класами, не сприймала, а натомість уявляла себе посередником між російською державою і українськими народними масами [5]. Узагалі в ментальності українців чітко прослідковується недовіра до інтелекту і його недооцінка, перевага надається більше почуттям [6, с. 19]. Переконаність українця в будь-чому (у тому числі в істинності чужих думок) залежить від його емоційної насиченості [7, с. 246].

Отже, головним стратегічним пріоритетом держави і підприємств, установ повинен стати розвиток та формування інтелектуальних ресурсів, за рахунок здійснення інвестицій в освіту, науку, професійну підготовку, охорону здоров'я, що в майбутньому забезпечить отримання стабільного доходу та підвищення добробуту нації. Всі вищеперелічені соціальні індикатори забезпечення розвитку інтелектуальних ресурсів Української держави і трансформації національного господарства впливають на фактори формування запасів інтелектуальних ресурсів, тому їхнє вдосконалення є важливим для країни та населення.

Список використаних джерел

1. Яковенко М. Інформаційний простір: філософські аспекти формування поняття / М. Яковенко // Вісник Національного університету «Львівська політехніка» (Філософські науки) : зб. наук. праць. – 2011. – № 692. – С. 22–27.
2. Лачинов В. М. Информодинамика или путь к миру открытых систем / В. М. Лачинов, А. О. Поляков. – СПб., 1992. – 112 с.
3. Горбань О. М. Основи теорії систем і системного аналізу : навч. посібн. / О. М. Горбань, В. Є. Бахрушин. – Запоріжжя : ГУ «ЗІДМУ», 2004. – 204 с.
4. Богуш А. М. Духовні цінності в контексті сучасної парадигми виховання / А. М. Богуш // Культура. – 2001. – № 1. – С. 5.
5. Липинський В. Листи до братів-хліборобів: Про ідею і організацію українського монархізму / В. Липинський // В'ячеслав Липинський. Повне зібрання творів, архів, студії. – [Б. м.] : [б. в.], 1995. – Кн. 1. – Т. 6.
6. Чижевський Ю. Нариси з історії філософії на Україні / Ю. Чижевський. – Нью-Йорк : б. в., 1991. – 175 с.
7. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура / М. Кастельс. – М. : ГУ ВШЭ, 2000. – 608 с.

Луцьк М. В.

Фактори формування запасов інтелектуальних ресурсів соціально-економічних систем

Вперше в научній літературі пропонується введення терміна «запаси інтелектуальних ресурсів», проаналізовані на основі отчетов Всемирного економічного форуму таких показателів як: індекс конкурентоспособности України в період 2006–2013 гг. по сравнению с другими странами; приведені составляющие індекса конкурентоспособности України 2013–2014 гг. и их сравнение с другими странами.

Ключевые слова: запасы интеллектуальных ресурсов, социально-экономическая система, инновационное развитие, интеллект человека, конкурентоспособность.

Lutsyk M. V.

Factors of stocking intellectual resources of socio- economic systems

First proposed in the literature for introducing the term "reserves intellectual resources", analyzed on the basis of reports from the World Economic Forum indicators such as: competitiveness index in Ukraine the period 2006-2013 in comparison with other countries shows the components of the index of competitiveness of Ukraine in 2013-2014 and their comparison with other countries.

Key words: stocks of intellectual resources, socio-economic system, innovative development, human intelligence , competitiveness.

Луцик Марія Василівна – аспірант Феодосійської фінансово-економічної академії Київського університету ринкових відносин, фахівець 1-ї категорії кафедри економіки та управління персоналом ЛІБС Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ).

УДК 336.71

В. М. Чаплига, В. В. Чаплига

СИСТЕМА СИТУАЦІЙНИХ ЕКСПЕРТНО-АНАЛІТИЧНИХ ЦЕНТРІВ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

Проаналізовано особливості процесу прийняття обґрунтованих рішень керівними органами Національного банку України в умовах політичної та економічної нестабільності і запропоновано методику побудови цілісної системи ситуаційних експертно-аналітичних центрів, що сприятиме виробленню та реалізації ефективної регуляторної політики Національного банку України з урахуванням ризиків.

Ключові слова: Національний банк України, система підтримки прийняття рішень, ситуаційний експертно-аналітичний центр, територіально розподілена структура, моніторинг, інтелектуальний ситуаційний аналіз, ризик-орієнтований підхід.

Постановка проблеми. Процес прийняття обґрунтованих рішень керівними органами Національного банку України, особливо в умовах

© В. М. Чаплига, В. В. Чаплига, 2014